

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta
Magdaleny Rettigové 4, Praha 1
Katedra občanské výchovy a filosofie

Akční výzkum

OP VVV projekt Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje
klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotnosti

Portfolio k dokumentaci akčního výzkumu

Mentor: Mgr. Veronika Pajpachová

Konzultanti: Ing. Michaela Dvořáková, Ph.D.

Mgr. Zbyněk Zicha, Ph.D.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

1 IDENTIFIKACE PROBLÉMU

Jako základní vstupní téma akčního výzkumu byla stanovena problematika *Ověřování postupů ke zvýšení motivace studentů v hodinách výchovy k občanství*. Pro potřeby našeho bádání poskytla Mgr. Veronika Pajpachová třídu kvartu z Malostranského gymnázia (Josefská 7, Praha 1). Výchozí motivací pro zapojení se do projektu byla především snaha zlepšit přístup studentů zmíněného gymnázia k hodinám občanské výchovy či základům společenských věd, který, dle slov paní učitelky, jež na škole vyučuje již několikátým rokem, vykazuje oproti jiným předmětům celkově nižší stupeň motivace. Hlavním cílem výzkumu se tak stalo pokusit se odhalit příčiny studentského nezájmu o občansko-vědní hodiny, navrhnout možná řešení, jak v žácích jejich snížený zájem zvýšit, tento postup následně aplikovat v hodinách a sledovat výslednou reakci.

Portfolio se věnuje v první řadě identifikaci zkoumaného problému, tedy popisuje výchozí stav situace. Druhá kapitola navrhuje řešení a nalezneme v ní i pro výzkum podstatný dotazník, který byl zvolen jako základní výzkumná metoda. Následující části obsahují záznamy intervencí a deník akčního výzkumu. Vše následně shrnuje závěrečná zpráva.

1.1 Cíl akčního výzkumu

Najdeme celou řadu materiálů a podkladů k tomu, jakých cílů má vyučující OV dosáhnout, stejně tak z různých článků a reakcí odborné i laické veřejnosti víme, jak je tento předmět podceňován a jaká příkoří vyučujícím přináší. Ale nikde se nemluví o tom proč. Proč vedení škol podceňuje důležitost předmětu a nechává ho učit neaprobované učitele? Proč aprobovaní učitelé nepřistupují k výuce zodpovědněji?

Obecným cílem akčního výzkumu je otevřít téma výše zmíněného problému. V první řadě se výzkum pokusí nalézt příčiny, které stojí v cestě kvalitně odučené hodině občanské výchovy. Na základě sebraných dat pak jasně popíše fakta a důvody, které budou uvádět studenti.

Po seznámení se s identifikovaným problémem jsme konkretizovaly výzkumnou otázku:

Faktory ovlivňující přístup studentů k výuce OV

Přístup pojatý z pohledu studentů budeme zaměřovat především na jejich vnímání a zhodnocení témat zařazených do výuky a využívaných aktivit a metod ve vyučovacích jednotkách, s čímž velmi úzce souvisí jejich motivace k učení se na OV a v neposlední řadě i jejich posouzení užitečnosti předmětu a důležitosti pro život.

1.2 Výzkumný vzorek

Vzhledem k tomu, že Mgr. Veronika Pajpachová působí na Malostranském gymnáziu, bylo od začátku jasné, že bude výzkum probíhat zde. Zvolili jsme třídu kvartu na nižším gymnáziu. Třída čítá celkem 32 studentů, z toho 20 dívek a 12 chlapců. Výzkumný vzorek byl vybrán záměrně, tato třída prošla velkou změnou ve výuce OV oproti loňskému roku, proto nám přišlo zajímavé uplatnit výzkum právě zde.

2 NÁVRH ŘEŠENÍ

Po konzultaci s Mgr. Veronikou Pajpachovou jsme pro zodpovězení stanového problému navrhly následující postup:

1. sestavení dotazníku pro studenty zaměřující se na jejich aktuální motivační faktory v hodinách OV;
2. vyplnění dotazníku studenty a jeho vyhodnocení;
3. pozorování v hodinách a sběr dat (2 hodiny);
4. intervence v hodinách s metodami vyplývajícími z výsledků dotazníků a pozorování (2 hodiny);
5. dotazník po ukončení intervencí;
6. vyhodnocení a sepsání závěrečné zprávy.

Z uvedeného postupu vyplývá, že hlavním zdrojem informací se staly výpovědi studentů, od kterých se měl dále odvíjet průběh výzkumu a nebylo jej tedy možné příliš určit či odhadnout předem. Vstupní dotazník měl tak za úkol zmapovat situaci ve třídě a připravit společně s pozorováním vhodnou půdu pro intervenční zásahy. Identický dotazník obdrželi studenti i po ukončení intervencí. Tento krok měl vysledovat, zda u žáků došlo k nějakému motivačnímu posunu, a porovnáním výsledků obou dotazníků pak zda výzkum dosáhl úspěšného cíle.

V průběhu realizace jsme se rozhodly intervenční plán mírně poupravit. Dotazník směřující původně na aktuální motivační faktory (myšleno v tomto ročníku) jsme nakonec použily jako prostředek pro srovnání výuky OV v loňském a letošním školním roce. Důvodem této změny byl fakt, že v přechodu mezi ročníky třída změnila vyučujícího, který mohl být též potenciálním vlivným motivačním činitelem. Třída tak zažívala nový přístup, byl otevřen prostor změnám i dialogu ohledně výuky. Vzhledem k časovým možnostem obou protagonistek jsme vynechaly bod tři ve výše zmíněném návrhu intervenčního plánu a přešly rovnou ke čtvrtému bodu, který tak vyplýval pouze z dat získaných z dotazníků.

2.1 Metodologie – dotazník

Strukturu dotazníku jsme sestavily tak, aby se soustředovala u respondentů na následující oblasti v přesně stanoveném pořadí:

- a) oblíbenost hodin OV (mezi ostatními studentovými předměty);
- b) vnímání užitečnosti učiva a výuky OV (pro budoucí život, profesi, rozvoj osobnosti apod.);

- c) výběr vhodných metod pro výuku OV (tak aby splňoval studentovu představu o užitečnosti OV) a posouzení, do jaké míry tento výběr odpovídá realitě;
- d) nejsilnější faktory ovlivňující přístup k hodinám OV;
- e) učitel a jeho přístup jako zdroj motivace.

Varianta dotazníkového šetření byla vybrána hned z několika důvodů. V první řadě poskytuje (při vhodně zvoleném zadání) mnoho kvantitativních i kvalitativních informací, a to při větším počtu respondentů a za jednotný čas. Studenti si své odpovědi mohou v klidu rozmyslet, navíc v anonymitě (dotazník byl samozřejmě zcela anonymní) lze předpokládat, že budou voleny upřímnější odpovědi než např. při rozhovoru (zvláště pokud by ho s žáky prováděla pro ně cizí osoba) nebo pozorování (které odhaluje zpravidla pouze vnější projevy, je náchylné ke zkreslenému vnímání pozorovatele, jehož přítomnost navíc též může významně ovlivnit situaci ve třídě).

Dotazník využíval v podstatě tři druhů zjišťování informací ve výše uvedených oblastech. Jednalo se zejména o škály (buď 1–5, nebo 1–10, dle vhodnosti), jejichž cílem bylo sledovat úroveň a jednotlivé postoje, které studenti k danému tématu zaujímají. Významně byla zastoupena metoda zaškrťování výběru možností, jejichž počet byl omezen opět dle vhodnosti u dané otázky. Omezený výběr měl nutit žáky do zamyšlení se nad prioritami a důležitostmi odpovědi. Zároveň nebyli studenti v žádném z úkolů vystaveni tlaku výběru pouze jedné možnosti. V posledu jsme použily volný popis (v případě nejlepšího zážitku z hodin OV).

Předpokládaly jsme, že studenti, kteří jsou motivovaní, se dokáží nad jednotlivými otázkami více zamyslet, lépe si uvědomit své představy o správné výuce OV, být schopní lepší konstruktivní kritiky apod. Studenti, u kterých nedosahuje motivace k učení OV takové úrovně, se nad uvedenými otázkami spíše nezamýšlejí, nemají potřebu o ní vést debaty, otázku v dotazníku tak vyplní ledabyle či ji zcela přeskočí. Struktura odpovědí i jejich množství tak též přináší informaci o tom, zda studenti projevují zájem o zlepšení situace. Zároveň však existuje určitá pravděpodobnost, že malý přísun odpovědí studentů neplyne z příčin motivačních, ale z neporozumění zadání. Této možnosti se ale může do jisté míry vyvarovat přítomný učitel, tedy zadavatel dotazníku, který může být nápomocen v případě nejasností.

V následující části je uveden dotazník tak, jak byl předložen studentům kvarty na Malostranském gymnáziu:

Hodiny Občanské výchovy/Základů společenských věd

Malostranské gymnázium

Milí studenti, ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku týkajícího se vyučování Občanské výchovy/Základů společenských věd na vaší škole. Vyplněním dotazníku se budete podílet na akčním výzkumu Pedagogické fakulty UK, jenž si klade za cíl zlepšit kvalitu hodin a posílit motivaci studentů. Dotazník je zcela ANONYMNÍ. Děkuji.

1. Na hodiny OV/ZSV chodím rád (zakroužkuj):

MOC RÁD   1   2   3   4   5   NERAD

2. Učivo OV/ZSV vnímám jako užitečné (zakroužkuj):

MÁLO   1   2   3   4   5   6   7   8   9   10   HODNĚ

3. (Ne)učím se OV/ZSV, protože... (max 3 možnosti):

- získám vědomosti a dovednosti, které využiji ve svém budoucím životě
- abych se naučil na maturitu
- chci studovat nějakou společenskou vědu
- učím se reálie o společnosti
- poznávám více sám sebe
- lépe rozumím druhým a navazuji s nimi vztahy
- chci mít dobré známky
- učivo je nudné a nezábavné
- učivo je zbytečné, nevyužiji jej
- učivo je zábavné
- nic mě nemotivuje se učit
- učit se nemusím, při hodině OV/ZSV řešíme třídnické záležitosti
- jiné (dopiš):

4. Napiš nejlepší zážitek (aktivitu, téma...) z hodiny OV/ZSV:

5. Které metody a aktivity by měla obsahovat ideální hodina OV/ZSV? (max 3 možnosti)

- skupinová práce
- dialog s učitelem
- výklad učitele
- projektová práce
- diskuze, polemika
- videoukázka
- práce s textem
- hra
- prvky dramatické výchovy
- práce v terénu (např. návštěva parlamentu)
- jiné (dopiš):

6. Do jaké míry tvé odpovědi v otázce 5 odpovídají skutečnosti (tzn. metody se v hodinách OV/ZSV objevují a uplatňují)?

MÁLO   1   2   3   4   5   HODNĚ

7. Co nejvíce ovlivňuje můj přístup v hodinách OV/ZSV? (max. 2 možnosti)

- dané téma hodiny
- momentální nálada (jak se zrovna vyspím)
- učitel
- atmosféra ve třídě
- metoda práce
- počet hodin OV/ZSV (např. je jich méně než ČJ, tudíž to není tak důležitý předmět)
- jiné (dopiš):

8. Učitel OV/ZSV a jeho přístup mě motivuje:

MÁLO   1   2   3   4   5   6   7   8   9   10   HODNĚ

3 DENÍK AKČNÍHO VÝZKUMU

3.1 Časový přehled intervenčních zásahů

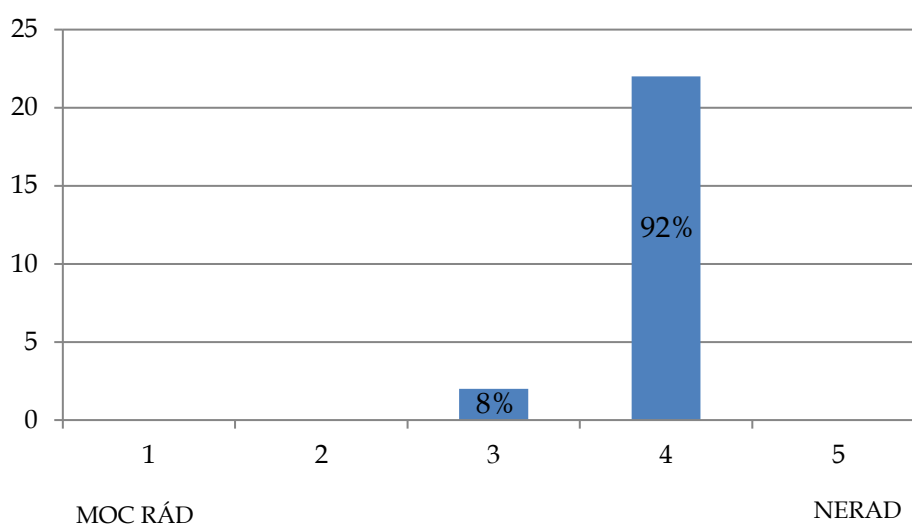
7. 3. 2019	zmapování situace ve třídě pomocí vstupního dotazníkového šetření
14. 3. 2019	návštěva festivalu <i>Jeden svět</i>
11. 4. 2019	reflexe návštěvy festivalu <i>Jeden svět</i>
25. 4. 2019	aktivita „ <i>Let balónem</i> “
2. 5. 2019	hodina na téma „ <i>Porušování lidských práv v Severní Koreji</i> “
16. 5. 2019	závěrečné dotazníkové šetření

Jak již bylo uvedeno ve druhé kapitole portfolia, z časových důvodů se vynechala metoda pozorování, a intervenční zásahy tak vyplývaly pouze z výsledků vstupního dotazníkového šetření. Ty jsou uvedeny v následující podkapitole.

3.2 Výsledky vstupního dotazníkového šetření

Dotazník byl předložen celkem 24 respondentům, kteří směřovali své odpovědi k výuce OV probíhající loňský školní rok 2017/2018. Jejich odpovědi jsou zpracovány do grafů uvedených níže.

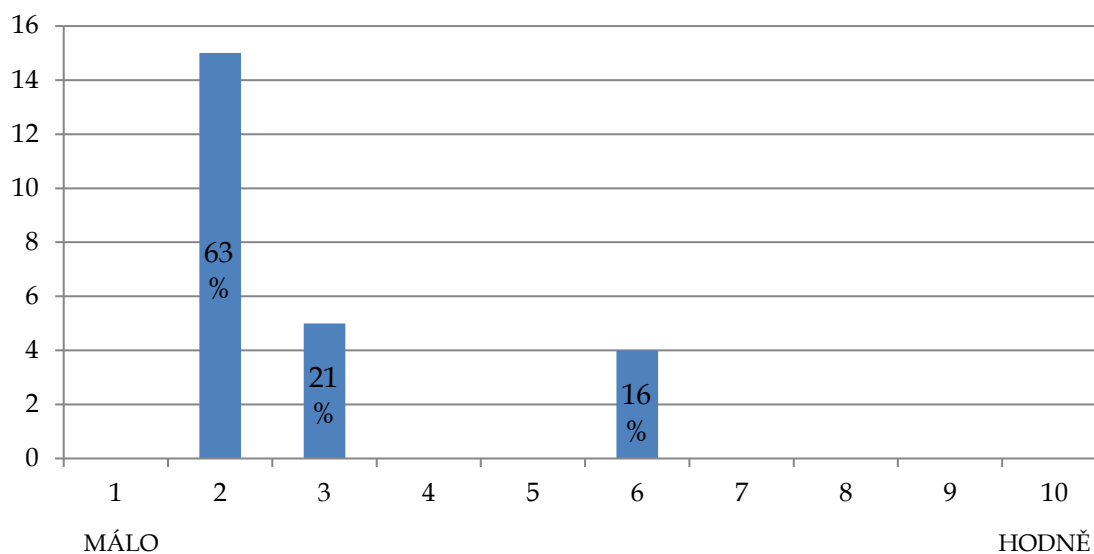
1. Na hodiny OV/ZSV chodím rád:

Z uvedených odpovědí vyplývá, že loňský školní rok nepatřila OV mezi nejoblíbenější předměty. Třída téměř jednomyslně oznámkovala OV co do oblíbenosti známkou 4.

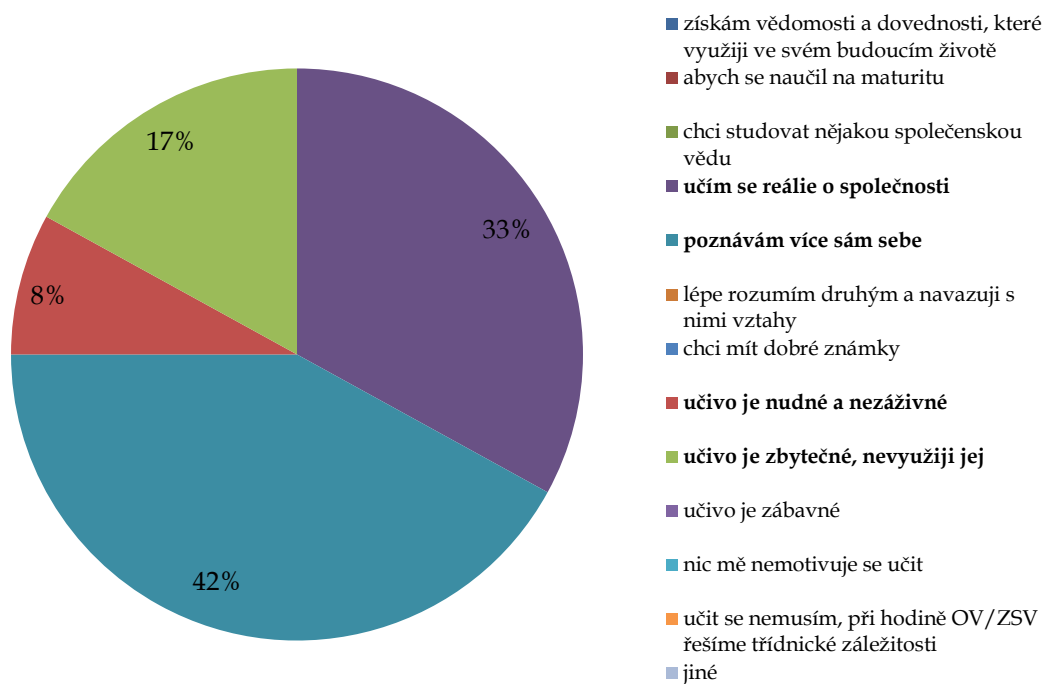

2. Učivo OV/ZSV vnímám jako užitečné:

Ani v otázce užitečnosti se neprokázaly pozitivní odpovědi. Pouze 16 % třídy se svou zakroužkovanou odpovědí dostalo do horní poloviny škály, avšak pouze na číslo 6 z 10. Přes polovinu třídy přidělilo občanské výchově známku 2, z čehož můžeme usuzovat, že studenti nevnímají učivo OV jako potřebné pro jejich budoucí rozvoj a životní dráhu.

3. (Ne)učím se OV/ZSV, protože...:

Pestrost odpovědí se u třetího úkolu zúžila na pouhé čtyři položky. Vzhledem k předchozím zjištěním, že OV není studenty vnímána ani příliš oblíbeně, ani užitečně, se možná až trochu s překvapením dočkaly vysokého zastoupení varianty označené v grafu fialovou a modrou barvou – „učím se realie o společnosti“ (33 %) a „poznávám více sám sebe“ (42 %). To už předznamenává, že studenti učivo OV vnímají jako jistou potřebu, byť si ji třeba zcela neuvědomují nebo ji nemají patřičně reflektovanou. Po vyhodnocení předchozích bodů byly odpovědi „učivo je nudné a nezáživné“ (8 %) a „učivo je zbytečné, nevyužiji jej“ (17 %) přijaty víceméně s očekáváním. Zhruba 1/5 třídy tedy pociťuje učivo OV jako něco, co k životu nepotřebuje, a nevykazuje tak motivaci se danou látku učit či o ní projevovat hlubší zájem. Zda mezi touto částí respondentů se nacházejí tací, kteří mají vůli situaci změnit, pokud by se naskytla možnost, to zůstává zatím skryto.

4. Napiš nejlepší zážitek (aktivitu, téma...) z hodiny OV/ZSV:

Většinové odpovědi směřovaly k tomu, že hodiny byly vedeny pouze prostřednictvím diskuse o psychologii, filosofii, mezilidských vztazích, jediná aktivita a požadavek za celý školní rok bylo napsání seminární práce.

5. Které metody a aktivity by měla obsahovat ideální hodina OV/ZSV?

Bez odpovědí.

6. Do jaké míry tvé odpovědi v otázce 5 odpovídají skutečnosti (tzn. metody se v hodinách OV/ZSV objevují a uplatňují)?

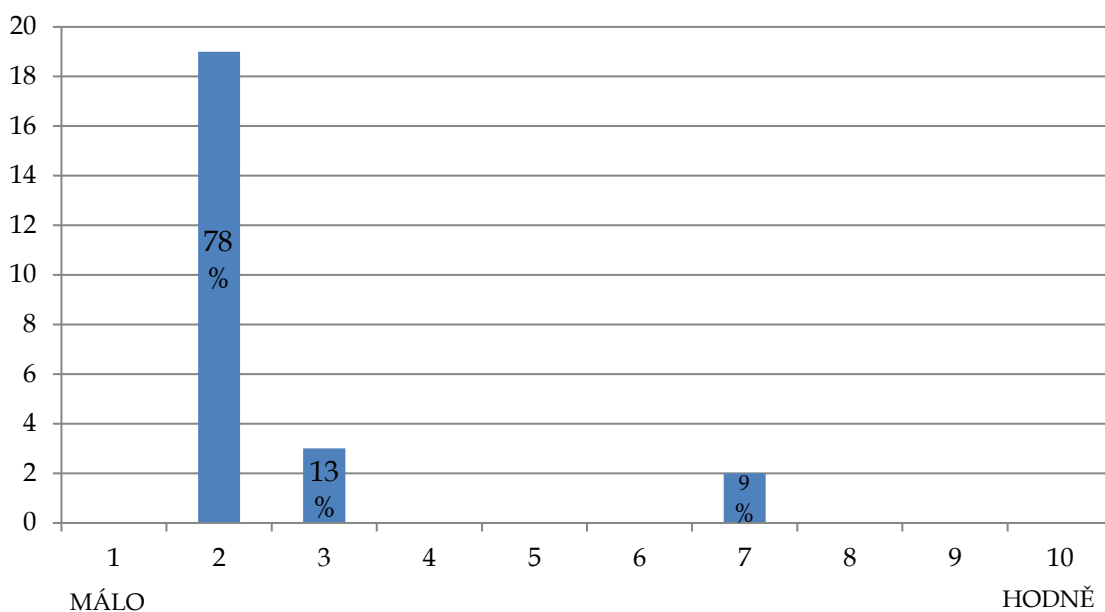
Bez odpovědí.

7. Co nejvíce ovlivňuje můj přístup v hodinách OV/ZSV?

Bez odpovědí.

Otázky 5–7 byly studenty hromadně ignorovány. Mezi možné příčiny samozřejmě patří i to, že studenti nemuseli porozumět danému úkolu. To nás však též může přivádět k otázce, zda se studenty uvedené metody výuky někdo během jejich studia dělal a zda si pod uvedenými možnostmi (zejména v otázce 5) umí udělat jejich konkrétní představu. Dle slov paní učitelky Pajpachové byla výuka OV ve školním roce 2017/2018 ve zkoumané třídě dosti specifická, což do jisté míry naznačilo i rozhodnutí studentů některé otázky vynechat.

8. Učitel OV/ZSV a jeho přístup mě motivuje:

Přestože otázku zabývající se faktory ovlivňující přístup a motivaci k učivu a výuce OV ponechali studenti bez povšimnutí či ji vynechali záměrně, k působení učitele se vyjádřili všichni. Na škále od 1 do 10 se respondenti víceméně shodli na známkách 2 a 3, pouhých 9 % žáků ocenilo učitelovu výuku OV vyššími body, konkrétně známkou 7. Vysoké procento odpovědí klaní se k dolní hranici škály naznačuje, že významným motivačním činitelem mohl být právě přidělený pedagog.

3.3 Záznamy z intervencí

Celý blok jsme koncipovaly do jednoho tématu – téma lidských práv, které mělo být paralelně aktuálně probíráno podle tematického plánu.

3.3.1 Návštěva festivalu Jeden svět (14. 3. 2019)

V rámci promítání jsme se studenty shlédli dva dokumenty – *Absurditou proti absurditě* (týkající se studentského protestu proti držení zbraní na univerzitě v Texasu) a *Lapeni ve městě tisíce hor* (regulace čínského rapu vládnoucí komunistickou stranou).

3.3.2 Reflexe návštěvy festivalu Jeden svět (11. 4. 2019)

Reflexe proběhla pomocí aktivity. Rozdělila jsem třídu na dvě poloviny a následně ještě na dvojice. Každá dvojice dostala rozstříhané lístečky z PRACOVNÍHO LISTU (viz níže). Jedna polovina dostala za úkol posoudit a uspořádat je na škále *přijatelná a nepřijatelná forma akce*. Žáci se museli dohodnout, kde je jejich hranice přijatelnosti a nepřijatelnosti,

a ve zvoleném místě škály hranici vyznačit. Druhá polovina žáků posuzovala a uspořádávala stejnou sadu lístečků na škále *účinná a neúčinná forma akce*. Svou hranici pak určovali mezi formami, které ještě považovali za účinné, a těmi, které už jako účinné nevnímali. Žáci pak postupně prezentovali výsledky své práce. Následovala diskuse nad následujícími otázkami:

Které strategie považujete za nejefektivnější?

Z jakých důvodů jste vyloučili některé formy protestu a odporu?

Myslíte si, že může jednotlivec nebo skupina protestem něco změnit?

Dokážete uvést příklad z České republiky nebo ze světa?

Nakonec jsme spojili aktivitu s tématy filmů, které jsme viděli – různé druhy aktivismu a formy protestu.

Pracovní list jako reflexe na promítání

PROTESTY V SEDĚ

Odpůrci atomové energie zorganizovali pokojný protest vsedě, při kterém blokovali vjezd do atomové elektrárny.

DOPISY

Když se skupina lidí doslechla, že do města má přijet cirkus, rozhodla se protestovat proti zábavě zneužívající zvířata. Začala psát protestní dopisy místnímu zastupitelstvu, do místní rozhlasové stanice a místním novinám.

SENZACE

Aby lidé protestující proti továrně znečišťující jezero upoutali pozornost, podnikli riskantní výstup na nejvyšší komín továrny a vyvěsili na něj velký transparent.

HESLA

Odpůrci mezinárodního obchodu se zbraněmi pomalovali protiválečnými hesly zdi továrny na zbraně.

DEMONSTRATIVNÍ ODKHOD

Když univerzitní profesor na přednášce zpochybnil, že sexuální obtěžování je tak rozšířené, jak napovídají statistiky, studenti začali hlasitě protestovat a nakonec se zvedli a odešli z posluchárny.

HLÍDKOVÁNÍ PŘED OBCHODEM

Odpůrci velice krutého a nedemokratického režimu v cizí zemi zorganizovali pravidelné hlídky před obchodem prodávajícím zboží z této země. Rozdávali lidem, kteří chtěli vejít do obchodu, letáky s fakty o porušování lidských práv, snažili se s nimi diskutovat a přesvědčit je, aby v tomto obchodě nenakupovali.

LOBOVÁNÍ

Skupina organizací, kterým vadí snižování objemu finanční pomoci rozvojovým zemím, si dávala schůzky s politiky a snažila se jim problém vysvětlit.

VLOUPÁNÍ

Odpůrci pokusů na zvířatech vnikli do laboratorního zvěřince a vypustili z kotců psy určené k pokusům.

PODPISOVÁ AKCE

Členové skupin bojujících proti přistěhovalectví získávali na ulici podpisy na petici požadující od vlády mnohem přísnější imigrační zákony.

HROZBA BOMBOVÝM ÚTOKEM

Člověk bojující proti umělému přerušení těhotenství zavolal na gynekologickou kliniku, že do ní umístil bombu. Klinika byla na den uzavřena, a proto v ní žádné interrupce neproběhly.

DEMONSTRACE

Odpůrci škrtů v rozpočtu ministerstva zajišťující sociální péči zorganizovali demonstraci před budovou parlamentu. Podařilo se jim prorazit policejní kordon a na chvíli obsadili část budovy.

3.3.3 Aktivita „*Let balónem*“ (25. 4. 2019)

Žáci vytvořili skupiny o pěti až šesti členech. Každá skupina dostala velký arch papíru a fixy. Každé družstvo si nakreslilo horkovzdušný balón letící nad oceánem nebo místní krajinou. „Pytle s pískem“ symbolizující deset lidských práv (viz příloha) byly přivázané k obrázku.

Žáci měli za úkol představit si sami sebe, jak cestují „balónem lidských práv“. Balón začíná klesat a cestující musí odhodit nějaké pytle s pískem, aby zabránili vážné nehodě. Úkolem tedy bylo stanovit priority lidských práv představovaných pytlí s pískem. Žáci mohli využívat například následující kritéria: *Je nějaké právo nepřímě obsažené v jiném právu? Je nějaké právo zvlášť důležité pro demokracii nebo pro naše osobní potřeby?*

Nicméně balón stále klesá a v pravidelných intervalech je nutné odhazovat další pytle s pískem. Žáci museli vyhodit další zátěž. Po odhození čtyř nebo pěti pytlů s pískem přistáli s balónem bezpečně na zemi.

Závěr a reflexe: Každá skupina předložila svůj seznam celé třídě a vysvětlila (některé) ze svých priorit. Následně jsme seznamy porovnávali. Vznikalo hodně rozdílů. Proběhlo závěrečné shrnutí práce ve skupině: *Bylo obtížné se dohodnout? Bylo obtížné upřednostnit některá lidská práva před jinými?*

3.3.4 Porušování lidských práv v Severní Koreji (2. 5. 2019)

Hodina byla vystavena na tématu porušování lidských práv v severní Koreji. Na základě příběhu s předvídáním jsem třídě představila osobu Shina, tzn. autentický zážitek z pracovního tábora v Severní Koreji. Po přečtení příběhu jsem měla prezentaci s doplňujícími faktickými informacemi, pro zájemce jsme nakopírovala články s novin, které vycházely po vydání svědectví Shina a nakonec jsme uzavřeli hodinu krátkým videem, které představuje film natočený podle tohoto příběhu.

Shin

Úvodní text

Jednoho rána na konci listopadu 1996 vyvedla stráž v koncentračním táboře Kaechon tehdy čtrnáctiletého Shina a jeho otce z podzemních kobek, kde je sedm měsíců krutě mučili. Spoutané a se zavázanýma očima.

Oba v tu chvíli v myslích kráčeli vstříc jisté smrti. Místo popraviště ale četa oba posadila na "čestná" místa v první řadě mukulů. Veřejné představení, které se konalo dvakrát až třikrát do roka, mohlo začít.

Jak bude příběh pokračovat?

---

1. Bachaři zpovzdálí dověkli dvě zubožené figury. Jedna byla tak ztýraná, že se jí pod kůží jasně rýsovaly kosti, druhá byla od hlavy k patě opuchlá od soustavného mučení. "Když dotáhli odsouzenec blíž, k mému úžasu jsem zjistil, že je to matka a bratr," líčil Shin. "Matka se na mě před popravou podívala. Nevím, jestli chtěla něco říct, protože byla svázaná a nemohla mluvit. Před jejím pohledem jsem ale uhnul," vzpomínal Shin.

"Otec plakal, ale já jsem nebrečel," řekl Shin s tím, že si k matce vlastně nikdy neměl možnost vytvořit vztah. Před popravou zazněl strohý rozsudek: "Chang Hye-kyong a Shin Ha-kun, nepřátelé lidu, jsou odsouzeni k smrti." Popravčí četa nejdříve pověsila matku a potom zastřelila bratra. Oba se provinili tím, že se pokusili o útěk z tábora číslo 14 Kaechon. Na místě, kterému se v KLDR přezdívá zóna totální kontroly, začal o čtrnáct let dříve i strastiplný příběh Shina.

Matka a otec si za vzornou práci v koncentráku mohli užít výsadu jen pro pár vyvolených - dostali možnost se vzít. Po svatbě spolu společně strávili pět nocí a pak je navždy oddělili. Shin se tak narodil v roce 1982 za zdi gulagu a nikdy nepoznal nic jiného než život vězně určeného k likvidaci.

Prvních dvanáct let mohl žít s matkou, která každý den tvrdě dřela na poli od pěti hodin od rána až do večera a pak si pod ideologickou rouškou vyslechla kritiku za nesplnění kvót. Ztrápená ulehala den co den do postele kolem půlnoci a na výchovu syna jí nezbývalo příliš času.

Když začal Shin chodit do školy, vídal matku už jen jednou až dvakrát ročně. V táborové školní škamně ale šlo o vzdělání až v poslední řadě. O učebnicích si mohli žáci nechat jen zdát a sotva se naučili číst a psát.

Děti trestanců se nikdy neměly dostat mimo tábor, a tak se jim vyhnul i ideologický dril a mantry o světlých zítřcích pod vedením věčného prezidenta Kim Ir-sena a milovaného vůdce Kim Čong-ila. Heslo nad školou bylo výmluvné: "Každý se musí řídit pravidly."

Daleko častěji dřely ratolesti do úmoru na polích nebo v dolech. Shinova dětská pracovní skupina například stavěla elektrárnu. "Někdy zemřelo za den i čtyři nebo pět dětí," vyprávěl Shin. Dozorci na ně po každé smrtelné nehodě jen křičeli, ať nepřestávají pracovat.

V roce 1996 se Shinův už tak trudný život proměnil v peklo. V souvislosti s útekem matky a bratra poznal ty nejhroživější kouty tábora. V tajných podzemních celách ho bachaři mučili, aby žaloval na svoji rodinu, kterou roky neviděl.

„Byl jsem nahý, měl jsem spoutané nohy a ruce svázané provazem. Pověsili mě za nohy ze stropu," vzpomínal Shin na mučení. Ještě předtím, než v bolestném křiku omdlel, cítil na svých zádech pálení ohněm. Pak se probral pomočený a pokálený v cele, kde mu život zachránil starší vyzáblý vězeň.

Těsně před mučením zároveň poprvé po letech týrání pochopil, čím se provinil a proč léta trpí v koncentráku.

---

2. Byl typickou obětí pravidla dědičné viny. Bratři jeho otce za Korejské války kolabovali s Jihokorejci a nakonec na jih poloostrova i utekli. Za jejich zločin musely trpět všechny generace příbuzných.

Po popravě matky a bratra byl táborový život pro Shina ještě těžší. Jako zrádce lidu okoušel často bití a šikanu od učitelů i dozorců. Utrpení nebralo konce a k tomu všemu byl svědkem toho, jak bachaři znásilnili jeho sestřenici.

Záminku si našli snadno, prý se příliš přiblížila k ostatnému drátu. Její matku připoutali ke stromu a dceru uprostřed dne znásilnili. "Teta omdlela. Když se probírala, našla dceru nahou, ležela v bezvědomí a nemohla dýchat," líčil Shin. Z hrůzného zážitku se nikdy nevpamatovala.

Sám Shin začal pracovat jako opravář šicích strojů v táborové textilce. Jednoho dne táhl stroj do druhého patra a jeho ochablé ruce obrovskou váhu neunesly a přístroj mu upadl.

---

3. "Jako trest mi usekli prostředníček," líčil Shin svoji doživotní hořkou vzpomínku na pobyt v táboře. První myšlenky na útěk se Shinovi vkradly do hlavy s příchodem Parka, který do tábora přišel v roce 2004 a okamžitě se stal Shinovým přítelem. Park byl první, kdo mu popisoval život mimo tábor, barvitě líčil své zkušenosti z jiných asijských zemí a otevřel Shinovi oči o okolním světě.

První příležitost na riskantní útěk, který se trestal smrtí, přišla druhý lednový den v roce 2005. Skupina vedená Shinem měla posbírat dřevo na otop. Vězni zašli až k plotu s ostnatým drátem, který odděloval tisíce vězňů od vnějšího světa a kterým procházel proud.

Shin s Parkem se k němu nenápadně přiblížili a jali se prokletit si cestu na vytouženou svobodu. "Běžel jsem k ostnatému drátu. Když jsem jím prolézal, náhle jsem ucítil obrovskou bolest, jako kdyby mě někdo bodal do nohy," líčil Shin svůj útěk.

"Skoro jsem omdlel, ale instinktivně jsem se prosmýkl plotem. Ohlédl jsem se a Park ležel bez hnutí na ostnáci," vzpomínal Shin. Mrtvý kamarád mu přitom zachránil život, protože padl na dráty a svým tělem uzemnil elektrický tok.

Svému kamarádovi už nemohl pomoci, a tak opojený radostí utíkal s krvácející nohou do bezpečí.

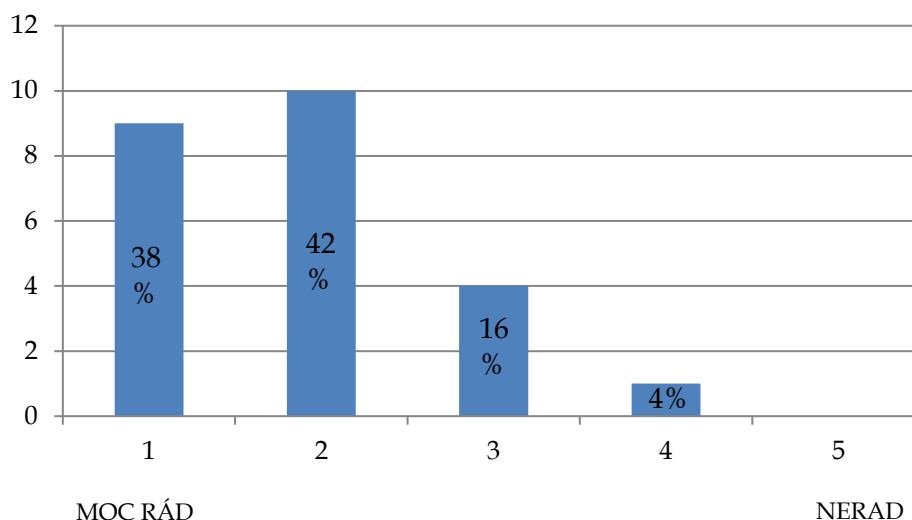
První den se vloupal do domu, snědl tu všechno jídlo a ukradl příděl rýže, který později směnil za peníze. Financemi podplatil pohraničníky, kteří přimhouřili oči, když překračoval zamrzlou řeku Tumen na hranicích s Čínou.

Měsíce se skrýval v říši středu a později se s pomocí komplice dostal na jihokorejský konzulát v Šanghaji, odkud po šesti měsících odcestoval do Soulu. Dnes jezdí po světě a užaslým posluchačům vypráví svůj příběh. Někteří nevěří, ale odborníci podle jeho nákresů potvrdili, že Shin líčí pravdu - ať už je jakkoli krutá a jen těžko pochopitelná.

3.4 Výsledky dotazníkového šetření po intervenčním zásahu

Žáci obdrželi identický dotazník jako při zahájení výzkumného postupu, odpovědi však volili vzhledem ke školnímu roku 2018/2019. Oproti vstupnímu dotazníku jsme obdržely odpovědi u všech z osmi otázek. Prokázalo se tak, že předchozí zkušenost s dotazníkem a intervenční zásahy pomohly k jeho opětovnému vyplnění tentokrát v plném rozsahu. Výsledky jsou zpracovány stejně jako v předchozím případě do příslušných grafů.

1. Na hodiny OV/ZSV chodím rád:

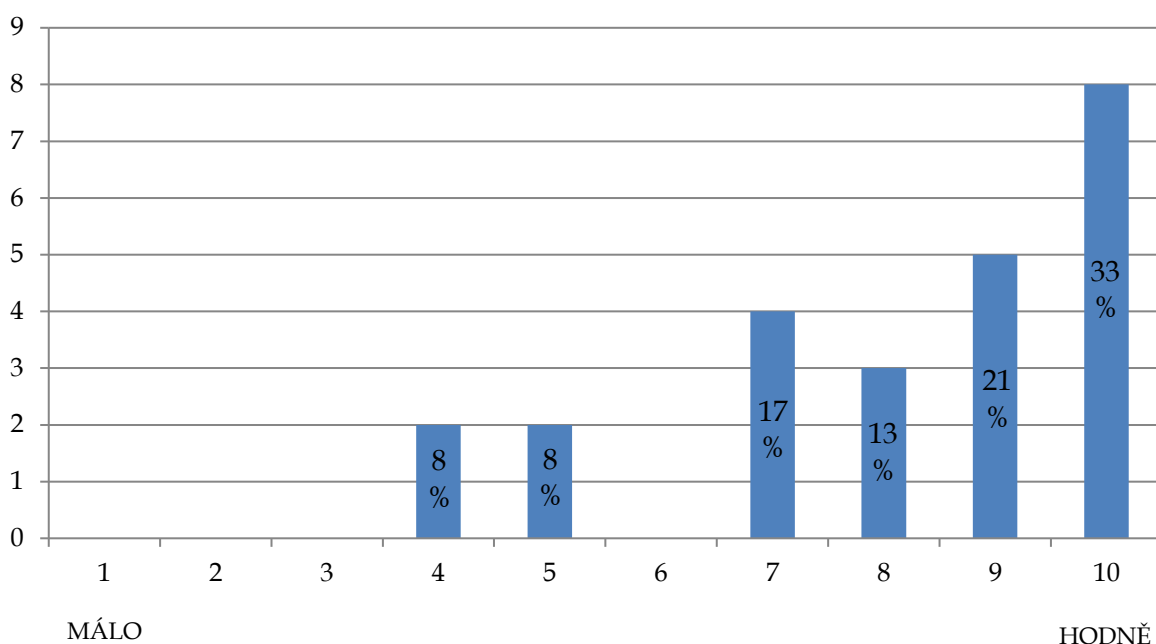

Z uvedeného grafu vyplývá, že tentokrát studenti nehlasovali tak jednoznačně jako v předešlém případě. Z původních 92 % obsazujících známku 4 zbyla pouhá 4 % a zbytek se přesunul na opačnou konci škály. Je více než zřejmé, že v letošním školním roce 2018/2019 studenti hodnotí hodiny OV kladně, jako předmět, kterému rádi věnují svůj čas a energii.

2. Učivo OV/ZSV vnímám jako užitečné:

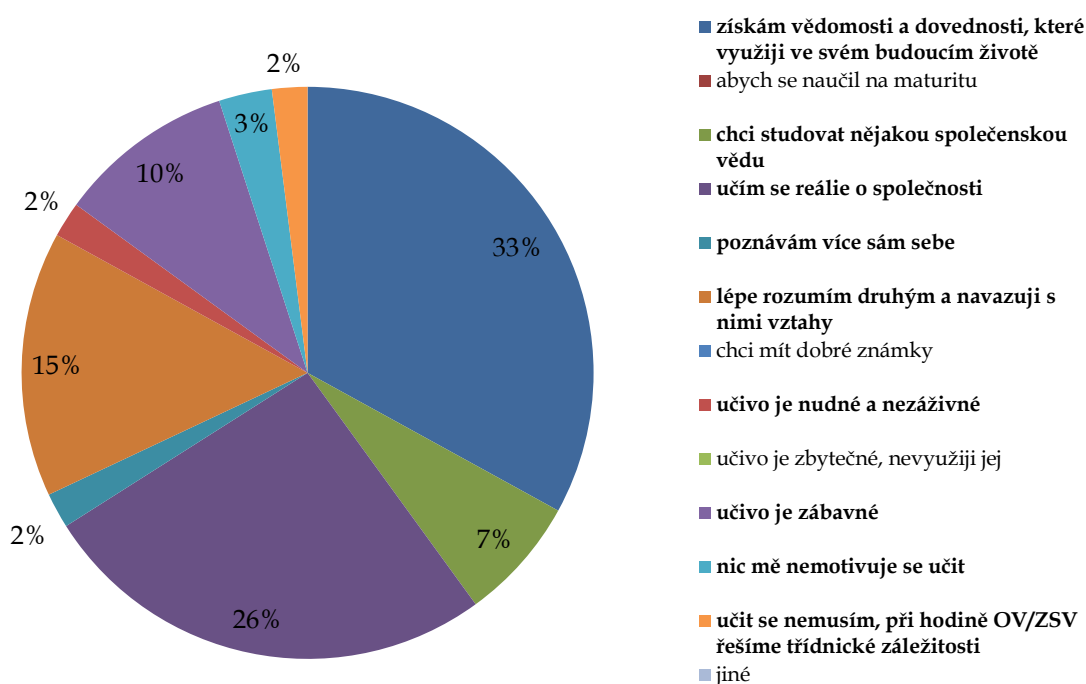
Významný posun potvrdila otázka č. 2 zabývající se vnímáním užitečnosti předmětu. Zatímco prve se v grafu tyčily především dva barevné sloupce u známky 2 a 3, naznačující, že výuka OV není žáky vnímána příliš užitečně, nyní hned 1/3 třídy vybrala možnost 10, tedy nejvyšší počet bodů. Další 1/5 respondentů zakroužkovala číslici 9. Tudíž zhruba 50 % třídy ohodnotilo učivo občanské výchovy jako užitečné pro jejich budoucí život.

3. (Ne)učím se OV/ZSV, protože...:

Též v rámci přínosu OV pro studenta se odpovědi rozrůznily a rozšířily. Původně nejvíce zastoupená odpověď „poznávám více sám sebe“ se nyní omezila na pouhá 2 %. Naopak 1/3 třídy zaškrtnla ve svém výběru (studenti měli max. 3 možnosti) první variantu „získám vědomosti a dovednosti, které využiji ve svém budoucím životě“, která nebyla v původním šetření zastoupena vůbec. To samotné opět potvrzuje progres vnímání užitečnosti hodin OV u studentů kvarty. Silné zastoupení si ponechala možnost „učím se reálie o společnosti“,

k níž přibyla příbuzná varianta „lépe rozumím druhým a navazuji s nimi vztahy“. Žáci tak nevnímají učivo OV užitečné pouze směrem k vlastnímu nitru, ale i směrem k okolí a světu kolem. Možnosti odkazující na negativní či pasivní přístup k výuce – „učivo je nudné a nezábavné“, „nic mě nemotivuje se učit“ a „učit se nemusím, při hodině OV/ZSV řešíme třídnické záležitosti“ – se omezily dohromady na 7 % (což víceméně odpovídá grafu u otázky č. 2, kdy 8 % žáků zaškrtnulo, že vnímají učivo OV jako užitečné na škále od 1 do 10 na čísle 4). Stejný počet žáků, tedy 7 %, vyjádřilo v tomto školním roce (na základě hodin OV) touhu studovat nějakou společenskou vědu, což je tvrzení, které též nebylo ve vstupním dotazníkovém šetření zastoupeno.

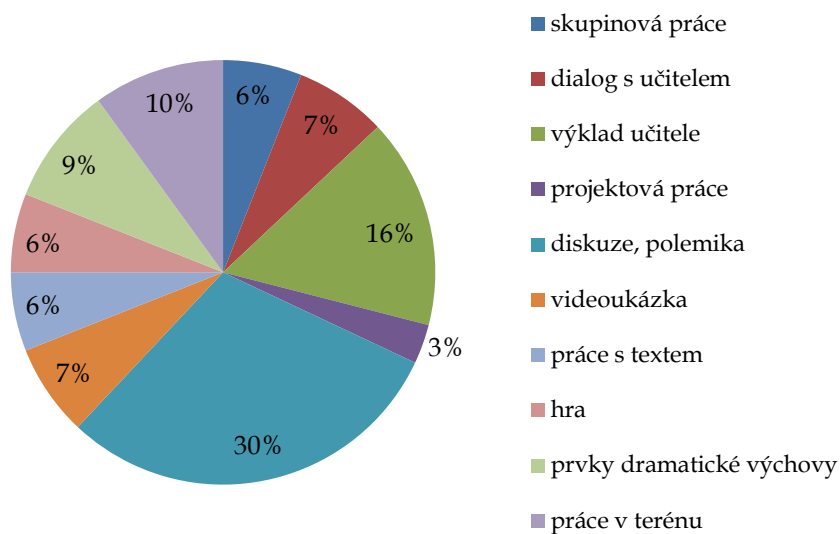
4. Napiš nejlepší zážitek (aktivitu, téma...) z hodiny OV/ZSV:

Převládal většinový názor v kladném hodnocení diskusí v aktivitě „Let balónem“ a návštěvy festivalu.

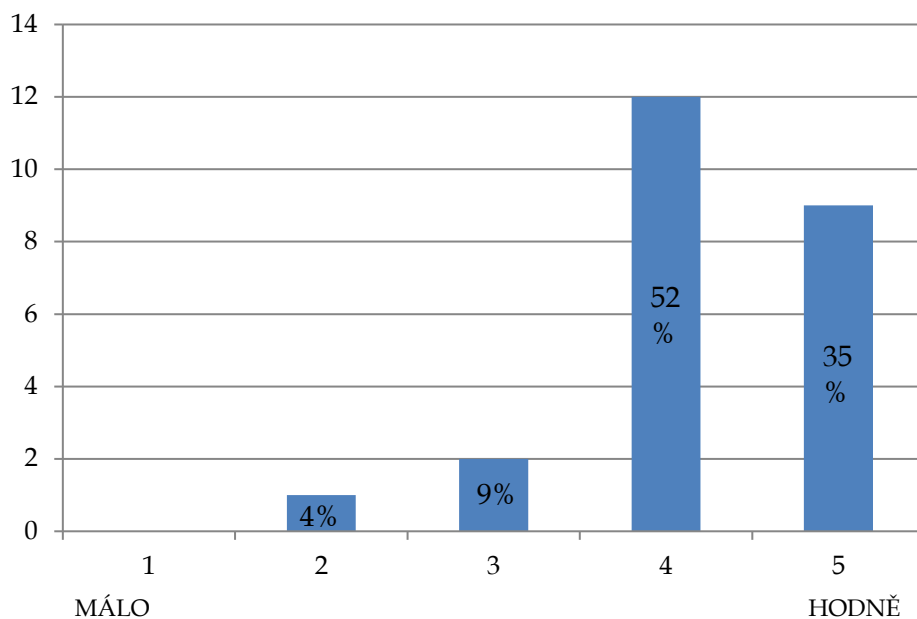
5. Které metody a aktivity by měla obsahovat ideální hodina OV/ZSV?

Během opakovaného vyplňování dotazníku si již žáci s úlohou č. 5 poradili. Nejvíce studenti projevili zájem o diskusní metody, ty byly zastoupeny u třetiny třídy, tedy ze 30 %. Dalšími nejpočetnějšími odpověďmi se staly možnosti „výklad učitele“ (16 %) a „práce v terénu“ (10 %; zde lze postřehnout reakce studentů na návštěvu festivalu *Jeden svět*, který studenti zmiňovali v předchozí otázce). Všechny ostatní varianty měly

zhruba stejné zastoupení, žádná nebyla vynechána. Pole „jiné“ nikdo nezvolil a nepřišel s vlastním nápadem.

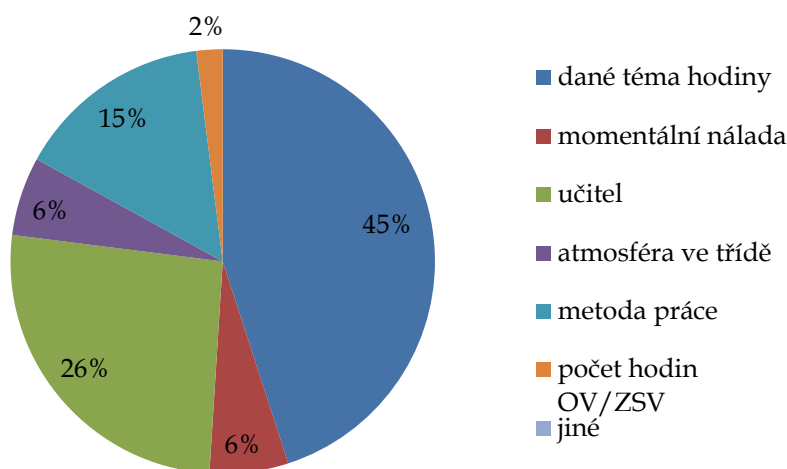

6. Do jaké míry tvé odpovědi v otázce 5 odpovídají skutečnosti (tzn. metody se v hodinách OV/ZSV objevují a uplatňují)?

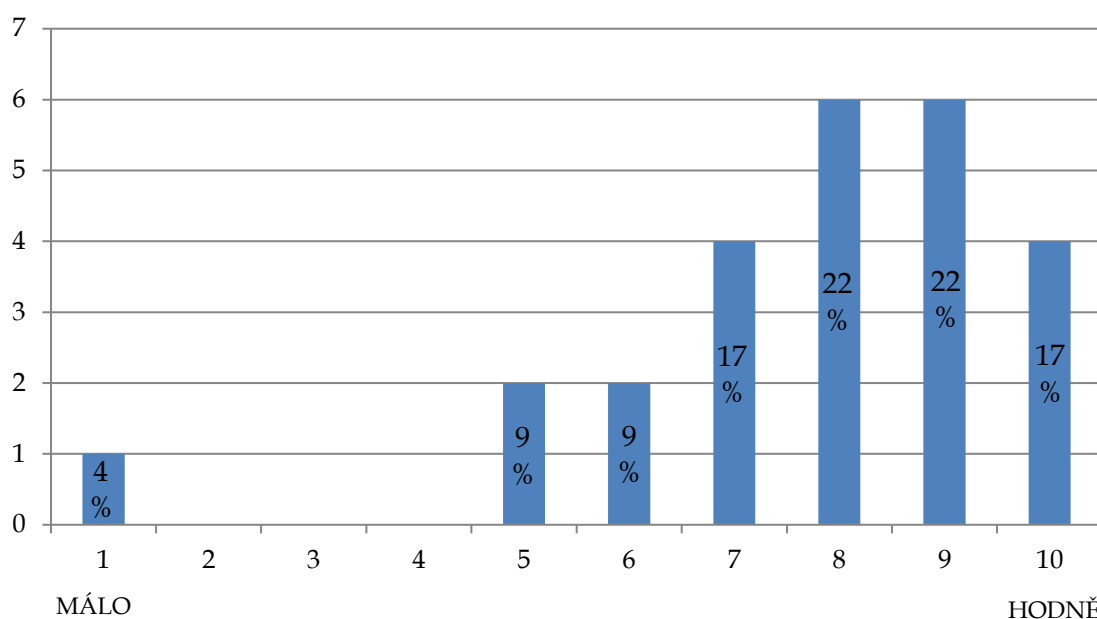
Modré sloupce u čísla 4 a 5 více než potvrzují, že výuka OV byla v letošním roce 2018/2019 co do metod velice pestrá a studenti měli možnost si vyzkoušet široké spektrum aktivit, které jistě můžeme označit za silný motivační zdroj, jenž napomohl zlepšení přístupu studentů k hodinám OV.

7. Co nejvíce ovlivňuje můj přístup v hodinách OV/ZSV?

Ústřední oblast dotazníku, která se de facto nejvíce dotýká naší výzkumné otázky, též nebyla studenty opomenuta a potvrdila naše očekávání. Jak se dalo předpokládat, dle třídy nejvíce ovlivňuje přístup studentů dané téma hodiny, tomu přidělili žáci důležitost hned z 45 %. Druhým nejsilnějším motivačním činitelem se stal, jak se opět dalo očekávat, učitel, což se potvrdilo i v odpovědích u ostatních otázek, neboť rozdílné výsledky ve vstupním a závěrečném dotazníkovém šetření byly zapříčiněny nejspíše právě proměnou učitele ve třídě, která byla pod naším drobnohledem. Bronzovou medaili získaly metody práce. Zde došlo u studentů též k posunu. Zatímco na začátku výzkumu si s otázkou metod nevěděli rady, nyní se k ní bez problémů vyjadřovali, a dokonce ji označili za důležitý parametr v oblasti motivace.

8. Učitel OV/ZSV a jeho přístup mě motivuje:

Též v poslední otázce dotazníku byl zaznamenán přesun z levé části škály doprava. Kromě 4 % studentů všichni označili učitele jako motivační zdroj body 5–10. Výsledek koresponduje i s vysokým podílem výběru možnosti „*učitel*“ v předchozí oblasti.

4 ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA

Občanská výchova či Základy společenských věd patří mezi předměty, které bývají často ve školách podhodnocovány. Odraz tohoto přístupu se ukazuje jak v reakcích odborné i laické veřejnosti, tak především přímo na půdě škol v rozhodnutích jejich ředitelů, kteří nechávají učit výchovu k občanství neaprobované učitele (zejména na základních školách), kterým pak výuka přináší nemalá příkoří. Tito pedagogové, nejčastěji třídní v dané třídě, jejichž hodina OV je jim přidělena do úvazku, pak velice často využívají tento čas k řešení třídnických a organizačních záležitostí, čímž mimo jiné ovlivňují přístup studentů k občansko-vědnímu učivu a podceňují, byť možná nevědomky, důležitost předmětu. Avšak abychom „nezatracovali“ pouze neaprobované učitele, je na místě uvést i přístup aprobovaných kantorů OV, který nemusí být z různých důvodů vždy zcela zodpovědný. Lze očekávat, že OV v jejich úvazku či aprobaci hraje až druhé housle, neboť časová dotace předmětu bývá na druhém stupni ZŠ pouhá 1 h týdně a v očích veřejnosti se přece jedná „jen o občanku“.

4.1 Cíl akčního výzkumu

Akční výzkum si kladl za svůj obecný cíl otevřít téma výše zmíněného problému. Konkrétně se pak ptal po příčinách, které kladou překážky v kvalitně odučené hodině občanské výchovy, jak ostatně vystihuje stanovená výzkumná otázka: **factory ovlivňující přístup studentů k výuce OV**. Výzkum tudíž svou pozornost nezaměřil na názory odborníků a veřejnosti, ale pronikl do srdcí každé školy – studentů – a zde kladl otázky. Na základě dat složených z názorů a postojů žáků k hodinám OV se následně snažil zvolit další postup, jehož výsledkem by bylo zvýšení motivační úrovně a přístupu studentů k hodinám výchovy k občanství.

4.2 Metodologie

4.2.1 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsme s paní učitelkou Pajpachovou vybraly třídu kvartu na Malostranském gymnáziu, a to z několika důvodů. Malostranské gymnázium je již několik let profesním působištěm V. Pajpachové, která tudíž dané prostředí zná a orientuje se v problematice přístupu vedení školy, pedagogů a též studentů k výuce OV. Ze všech tříd jsme zvolily kvartány záměrně, neboť právě tato třída prošla významnou změnou ve výuce OV oproti loňskému školnímu roku 2017/2018 (především proměnou vyučujícího), a proto bylo

nasnadě uskutečnit výzkum právě zde – mezi 32 studenty třídy kvarty nižšího stupně gymnázia.

4.2.2 Metody

Za hlavní způsoby sběru dat byly původně zvoleny dvě metody, dotazníkové šetření a pozorování. Dotazník si kladl za cíl získat názory a postoje přímo od studentů, zmapovat tedy výchozí situaci třídy a vytvořit platformu pro další postup. Pozorování mělo shrnout a podtrhnout výsledky z dotazníkového šetření popisem vnějších projevů třídy během výuky OV. Z časových důvodů jsme nakonec upustily od kroku zahrnujícího pozorování, a přistoupily tak po vstupním dotazníku rovnou k intervenčnímu zásahu, který se následně reflektoval skrze identický dotazník, jenž byl opět předložen studentům ovšem s jiným záměrem. Zatímco v prvním případě se respondenti vyjadřovali k otázkám výuky OV za loňský školní rok 2017/2018, v případě druhém, závěrečném, komentovali změnu situace po výměně vyučujícího a intervenčních zásazích provedených v rámci akčního výzkumu v letošním školním roce 2018/2019, čímž de facto potvrdili, zda výzkum dosáhl úspěchu či ne. Porovnání výsledků z obou šetření mělo následně přinést odpověď na zvolenou výzkumnou otázku.

Metody práce a výuky během intervenčních zásahů v hodinách vycházely z potřeb a přání studentů, které uvedli během prvního seznámení s dotazníkem. Studenti si vyzkoušeli vyjít za hranice školy, diskusní techniky, práci ve skupinách aj., tedy aktivní formy výuky, kterým právě občanská výchova nabízí široké pole působnosti.

4.3 Průběh akčního výzkumu

Prvotní důležitý krok byl učiněn 7. března 2019, kdy se žáci seznámili se vstupním dotazníkem, jenž nás měl odrazit ode dna. Výsledky šetření vzbudily hned několik otázek. Z odpovědí studentů bylo patrné, že výuka OV v loňském školním roce nebyla pro žáky příliš přitažlivá, ba naopak. Co do oblíbenosti a užitečnosti předmětu hodnotili žáci učivo, výuku a předmět jako takový nepříliš pozitivními známkami a výběrem výroků, že učivo je nudné, nezábavné a zbytečné pro další využití. Kde se nalézá příčina takových tvrzení? Na to se zaměřovala druhá polovina dotazníku, která však zůstala studenty víceméně netknuta. Úkoly 5–7 zaměřující se na metody výuky a faktory ovlivňující přístup studentů v hodinách OV odevzdali respondenti hromadně nevyplněné. Otázkám buď nebylo porozuměno, nebo si s nimi zkrátka nevěděli rady. Naopak poslední kolonku dotazníku, zvláště vydělujícího učitele jakožto motivačního činitele, vyplnili všichni a opět se výsledky pohybovaly u dolní hranice

škály, tedy „učitel mě málo motivuje k učení“. Přestože dotazník nepřinesl tolik odpovědí, kolik jsme očekávaly, i žádná odpověď je vlastně odpověď. Co když žáci nezažili pestrou výuku? Co když si předložené aktivity nikdy během hodin OV nevyzkoušeli, a tudíž neví, co si pod nimi mají představit? Částečný náhled nakonec poskytl úkol č. 4, ve kterém měli studenti popsat svůj nejlepší zážitek z hodin OV a který byl původně vložen do dotazníku spíše pro doplnění a možnou další inspiraci pro nás. Odpovědi v této části se většinou shodovaly na tom, že výuka loňský rok probíhala víceméně formou diskuse, bez dalších aktivit a jediným požadavkem bylo napsání seminární práce.

Následující postup byl tak víceméně zvolen formou pokusu a omylu. V rámci sledovaných intervenčních zásahů se uskutečnily čtyři hodiny, během nichž si žáci vyzkoušeli do té doby jim pravděpodobně nezpřístupněné možnosti. Všechny hodiny byly zároveň propojeny do jednotného bloku spojeného tématem lidských práv, kladly jsme si tedy za cíl dosáhnout určité ucelenosti ne v rámci jedné hodiny, ale rovnou v rámci vícero hodin. V prvé řadě se jednalo o návštěvu filmového festivalu *Jeden svět*, která byla později reflektována formou koordinované aktivity založené na diskusi a dialogu. Na základě úvodních informací, které žáci získali během těchto prvních dvou zásahů, se pustili do další skupinové a diskusní aktivity „*Let balónem*“, během níž museli společně volit priority a třídit lidská práva dle důležitosti. Tematický blok byl následně uzavřen hodinou, která se zaměřovala na konkrétní případ ve světě – porušování lidských práv v Severní Koreji. Studenti se tak kromě zjišťování vlastních názorů a postojů k otázce lidských práv seznamovali s realitami v lidské společnosti, které je mohly následně posunout v dalším uvažování.

Po výše zmíněných hodinách jsme studentům se zájmem opět předložily dotazník, jenž vyplňovali vzhledem k letošnímu roku. S povděkem jsme přijaly zjištění, že tentokrát si žáci kvarty poradili se všemi otázkami. Odpovědi už nebyly tak jednoznačné a nevypadaly, jako kdyby se na nich shodla celá třída. Naopak dotazník hýřil mnohem větší pestrostí a jeho výsledky se k našemu potěšení posunuly na opačnou konci škály, než tomu bylo v předchozím případě. V závěru jsme oba výsledky obou dotazníkových šetření porovnali a vyhodnotily.

4.4 Výsledky akčního výzkumu

Akční výzkum prováděný v kvartě Malostranského gymnázia v Praze prokázal, že přístup studentů k výuce OV je z velké části ovlivňován nikoliv vnitřními vlivy, tedy vlastním momentálním rozpoložením, ale vlivy vnějšími, které do značné míry předznamenávají studentův pohled a představu o výuce společenskovedního učiva. Třída

kvarta prošla za poslední dva roky změnou vyučujícího. Zatímco v předešlém školním roce žáci pociťovali nezáměr o OV a zařazovali tento předmět do kategorie „zbytečné a nezajímavé“, po intervenčním zásahu se jejich přístup změnil a dle výsledků závěrečného dotazníku změnili většinou svůj postoj k výroku „učivo je důležité pro můj budoucí život“.

Jako silné motivační činitele uvedli studenti tři zdroje. Jako nejvlivnější (z uvedených v dotazníku) pociťují téma hodiny, což je logické a ovlivnitelné skrze tematické plány. Na druhém místě se umístil učitel, který vlastně ovlivňuje jak téma hodiny, tak třetí zvolený faktor – metody práce. Pedagog tak de facto stojí ve středu dění, neboť právě jeho přístup, zodpovědnost a péle může žáky, dle výsledků výzkumu, nejvíce ovlivňovat a usměrňovat jejich vnější i vnitřní motivaci. Na učitele je tak kladen veliký nátlak, a to zvláště v učivu zařazeném do výchovy v občanství, kde se nelze vyhnout kontroverzním tématům a citlivé látce jak pro pedagogy, tak studenty. Učitel OV se proto velice často pohybuje doslova „na tenkém ledě“. Neměl by proto hodiny OV vést vyučující, který je k tomu školen a vzdělán? Uvědomují si toto ředitelé škol? Chceme vychovat z dětí občany, kteří se zvládnou orientovat v dnešním světě? To vše jsou otázky vhodné k dalšímu zkoumání.

Výzkum prokázal, že studenti si uvědomují, jaký vliv na jejich přístup mají pedagogové a jimi zvolené metody výuky. Od této volby se nadále odvíjí aktivita studentů a jejich nadšení do práce. Akční výzkum tak skrze názory a postoje studentů v konkrétní třídě odpověděl na hlavní výzkumnou otázku. Skrze intervenční zásahy se povedlo pozvednout motivaci studentů k další práci v rámci hodin OV. Kladné hodnocení intervencí potvrdily výsledky závěrečného dotazníku. Výzkum tudíž dosáhl svého cíle a odpověděl na otázku plynoucí ze zvolené problematiky *Ověřování motivace studentů v hodinách výchovy k občanství*.

SEZNAM LITERATURY

BASL, J., STRAKOVÁ, J., VESELÝ, A.: *Rozvoj občanské společnosti a demokracie pohledem mladých Čechů*. Pedagogika, 2009.

HORSKÁ, V.: *Ke koncepci vzdělávacího obsahu Výchovy k občanství*. Metodický portál - inspirace a zkušenosti učitelů [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/285/ke-koncepci-vzdelavaciho-obsahu-vychovyk-obcanstvi.html/>

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf

SOUKUP, P. (Ed.). (2010). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [online]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vysledky-mezinarodniho-vyzkumu-iccs-obcanska-vychova>

STANĚK, A.: *Výchova k občanství v současné škole: profesní identita učitele výchovy k občanství*. Praha, Epoque, s. 136.

STRAKOVÁ, J., SIMONOVÁ, J.: *Vliv navštěvované střední školy na občanské postoje středoškoláků v ČR*. Orbis scholae, 2013.

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH [online]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/lekce/255381-jak-se-pripravit-na-skolni-projekce-festivalu-jeden-svet>

METODICKÝ PORTÁL VÝCHOVA K OBČANSTVÍ [online]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/>